Fra Det Kgl. Biblioteks tekstportal (tekster.kb.dk)

Titel: Beviis at Argus, uagtet sine 100 Øyne, har været stokblind, da han skrev sine No 11 og 12 angaaende Amts- Laugs- og Friemesterne. Indeholdende trende Anmærkninger: 1) At Laugene i deres nærværende Forfatning ere skadelige for Vindskibelighedens Fremgang. 2) At de ere hinderlige i Folkemængdens Tiltagelse. 3) At de ere Med-Aarsag til de dyre Tider. Til nøyere Eftertanke i en redelig Hensigt fremlagt af en Haandværksmand her i Staden [...]

Citation: ”Beviis at Argus, uagtet sine 100 Øyne, har været stokblind, da han skrev sine No 11 og 12 angaaende Amts- Laugs- og Friemesterne. Indeholdende trende Anmærkninger: 1) At Laugene i deres nærværende Forfatning ere skadelige for Vindskibelighedens Fremgang. 2) At de ere hinderlige i Folkemængdens Tiltagelse. 3) At de ere Med-Aarsag til de dyre Tider. Til nøyere Eftertanke i en redelig Hensigt fremlagt af en Haandværksmand her i Staden [...]”, i *Luxdorphs samling af trykkefrihedens skrifter 1770-1773: Række 1 bind 7*, ?[Morten Hallager], 1771, s. 1. Onlineudgave fra Trykkefrihedens Skrifter: https://tekster.kb.dk/text/tfs-texts-1_007-shoot-workid1_007_013.pdf (tilgået 25. april 2024)

Anvendt udgave: Luxdorphs samling af trykkefrihedens skrifter 1770-1773: Række 1 bind 7

Ophavsret: Materialet er fri af ophavsret. Du kan kopiere, ændre, distribuere eller fremføre værket, også til kommercielle formål, uden at bede om tilladelse.

Læs Public Domain-erklæringen

Beviis

at Argus, uagtet sine 100 Øyne,

har været stokblind, da han skrev sine No. 11. og 12. angaaende Amts-Laugs- og Friemesterne.

Indeholdende

Trende Anmærkninger:

1) At Laugene i deres nærværende Forfatninger ere skadelige for Vindskibelighedens Fremgang.

2) At de ere hinderlige i Folkemængdens Tiltagelse.

3) At de ere en Med-Aarsag til de dyre

Tider.

Til nøyere Eftertanke

i en redelig Hensigt fremlagt af en Haandværksmand her i Staden, som ønsker Laugs- og Frimesterne al den Lyksalighed, der kan passe sig med Statens Velfærd.

Kiøbenhavn 1771.

2
3

Afskaf Haandværks-Lavene, og Mængden af Arbeydere skal uden videre Anstalter skaffe os gode Vahre og let Kiøb.

Patriotiske Tilskuer No. 165. S. 556.

God Aften min løyerlige Argus! Det Øyekast, som I i Eders No. 11 og 12 behagede at unde mig og mine Medbrødre, aftvinger mig denne Hilsen. I er hverken fiin eller falsk, derfor kan I vel lide, ar jeg kommer til Eder om Aftenen, ligesom fordum Nicodemus. Ikke af Forkuelse. Ney Argus! Men fordi jeg om Dagen maa passe mit Haandværk, hvilket, I maa troe mig, er et langt bedre Middel, end alle Monopolier og Laugsrettigheder, til at afværge Fattigdom og Foragt. Jeg hvisker ikke, men jeg spørger Jer aabenbare: Har I eftertænkt, hvad I har skrevet i ovenmeldte Nummere? Har Kierlighed til det Almindelige været Drivefieren dertil, eller har I havt andre Hensigter? Dens ne Haandværksmand er ret en forunderlig Mand, vil I nok svare. Herre Gud! Jeg har jo

4

klynket nok for eders Skyld, jeg har jo talt til eders Beste. Ja vist, Argus! jeg er en forunderlig Mand; thi jeg forsikkrer Eder, at om alle Eders gode Raad bleve iværksatte, da skulde jeg ikke glæde mig derover, naar Staten og de andre Stænder skulde lide derunder. Maaskee jeg kan selv besvare mine Spørsmaale og giette Eders Hensigter. Jeg troer, mueligt jeg feyler, at I, min kiere Argus! har ikke vildet støde os for Hovedet. Vi unde Eder saa mangen en Toskilling. I veed, at den Kok, som kuns vilde arbeyde for sin Herres Sundhed, skulde snart faae sin Afskeed, og deraf slutter I meget viiselig, at den Skribent, som vil trække Penge, maa rette sig efter sine Læseres Ønsker øg Smag. Jeg maa tilstaae, at I godt forstaaer den Konst at lave en Ragu for os Haandværksrnænd, og iblant de faa Skribentere, som hidindtil har hvæsset Pennen til Konsternes Fremgang og Vindskibelighedens Tarv, er der ingen, som har talt faa behagelig for os. Ja, jeg troer, at I med Eders 100 Øyne har igiennemseet den store Herman von Bremenfelts Systema, og derefter indrettet Eders

Plan, i det ringeste har I de selvsamme Grundregler. Denne store Mand dadlede Øvrigheden, da han var Kandestøber, og siden, da han blev Borgemester, lod han alting blive ved det gamle. I bær Jer ligesaadan ad, Argus! efterat I paa en heel Side har ynket os, øg søgt at giøre

5

os vore Pligter modbydelige; faa faaer I endelig fat paa en Oldermand og siger: Hør! I er dog

en' fornuftig Mand, siig mig dog i Fortrolighed: Har Eders Laug nogen Fordeel eller Skade af de mange Friemestere &c. At spørge en fornuftig Oldermand, om Lauget har Fordeel af Friemestere, er der samme som at spørge en Jøde, om der er Synd, at tage mere end 5 procento. Begge Dele kan af begge Parter med lige god Samvittighed besvares med ney. Men hør, min kiere Argus! jeg maa sige Jer, at I er en elendig Philosoph. I kiender kuns lidet til det menneskelige Hierte og Passionernes Magt over Fornuften. Havde I kiendt det, da havde I givet Eders Oldermand en anden Carakteer. I skulde da have sagt: Hør, jeg veed, at I ikke allene er en fornuftig men endog en uegennyttig Mand; I forstaaer Eders Profession; I har været paa Stæder, hvor der baade ere Lauge og ingen Lauge; I har Børn, som I har opdragen til at søge Æren i Eders egen Stand; I forlanger ikke, at Staten skal ernære dem, men I vil, at de alle skal lære Professioner, og blive nyttige og duelige Borgere? Troe mig, at denne Mand skulde have given Eder et gandske andet Svar, og I skulde da ikke have havt nødig at sætte Eders Oldermand i saadan en ufordeelagtig Stilling; I kunde da og have sparet denne usle Klygt: Jeg forstaaer Jer nok, endskiønt I hvisker, et

6

Udtryk, der giør Eders Forstand og Opfindsomhed kuns liden Ære. End videre spørger I: Tager I godvillig mod Friemesterne? (Jeg veed dog det pleyer at gaa til Laugets Erklæring) Hvad vil dette sige, Argus. Omsonst har I vist ikke indsluttet Laugs-Érklæringen i Parenthesis Got Argus! jeg forstaaer Jer nok. Her skal man giette sig til Jeres Meening. Oldermændene skulde være Vindskibelighedens Despoter. Deres Ney skulde være nok til at gjøre Ansøgeren uværdig til Kongens Naade. I er en løyerlig Statsmand, Argus. Her troer jeg, at man har Aarsag til at kaste Jer i Næsen: at I meget slet svarer til det Haab, man kunde giøre sig om en Mand, der efter egen Bekiendtgiørelse besidder en fin Rundskab om Blodets Omløb i det store Sears-Legeme. Jeg er ingen Statsmand; men jeg har altid anseet disse Erklæringer for et Beviis paa den store Mildhed, hvormed de Danske Konger føre deres uindskrænkede Scepter, og som, uagtet vore egne og vore Indretningers Feyl, dog giøre os til det lyksaligste Folk i Verden. Men Argus! paa det I kunde komme til at kiende disse Erklæringer noget Nøyere, vilde jeg ønske Jer, at I maatte erholde den samme Værdighed, som denne store Mand, hvis troe Efterlignere I haver været. Jeg mener, at I ligesom Mester Herman maatte blive Borgemester; da skulde I, Argus!

7

med alle Eders 100 Øyne see, at I havde været stokblind, Ja, da skulde I, naar I faae de urimelige og partiske Indsigelfer, der findes i Laugs-Erklæringerne imod en eller anden brav Haandværks-Karl, som har faaet Haab om at blive Friemester, falde ned ligefom fordum Mester Herman, paa Eders Knæe, og med Graad bede, at I maatte komme til at lave Ragu igien; thi der hører mere til Plouen end Hou, og mere til at være Statsmand, end at skrive en løyerlig og burlesk Stil

Efter denne Besvarelse af Eders Indledning, vil jeg nu følge med Eder til Hoved-Materien til denne vigtige Post, om Laugenes Ophævelse skulde være til Fordel eller til Skade for det almindelige Beste? Her vil jeg bruge mine 2 Øyne og igiennemsee de Grunde, I anfører pro og contra. Ja, jeg vil endog forandre min Stiil, og aldeles udelukke alle løyerlige Talemaader, som jeg blot hidindtil har betient mig af, fordi jeg har troet, at denne Begyndelse var fornøden, i Fald jeg ikke strax vilde foraarsage Kiedsommelighed, naar disse Blade skulde falde i en eller anden af mine Medbrødres Hænder.

Naar Laugene bleve ophævede, raaber man, siger I, fik vi Arbeydet langt lettere; mange Arbeydere gave let Kiøb; Den ene vilde undersælge den anden. Hvilken Fordeel for Kiøbere!

8

Herimod indvender I, efter Eders nøye prøvelse, at I vel troer, at Arbeydet skulde blive lettere; men det skulde og blive langt slettere. Mit Valsprog siger derimod: at Mængden af Arbeydere skulde uden videre Anstalter skaffe os ey allene let Kiøb, men endog gode Vahre; og I maa troe, Argus! at denne Mand, af hvis Værker dette er taget, har ikke uden Nøye foregaaende Undersøgelse skreven disse Linier. Han har virkelig havt Statens Vel for Øynene. Den Patriotisme og Kierlighed til

Fædrenelandet, som fremskinner i hans hele Værk, har virkelig ogsaa været den Grundvold, hvorpaa han har bygget denne Sætning. Jeg maa da sige Eder, Argus: At, naar Laugene bleve ophævede, da skulde vi see mindre Fusker-Arbeyde, end vi nu see; thi da skulde Laugsmesterne ikke stole paa deres Skildte, og de Fordele, som Laugsartiklerne give dem; men paa Værdien af deres Arbeyde. Det slette Arbeyde vilde, formedelst Mængden af det gode Arbeyde og dets lette Pris, blive aldeles uafsætteligt, og det Ord

undersælge, som I saa herlig har vidst at benytte Eder af, vilde da aldeles blive ubrugbar, eftersom, naar der ingen Lauge vare, saa skulde der ikke heller være Taxter paa Arbeydet; men enhver Haandværksmand skulde da sælge sit Arbeyde for den Pris, som han best kunde. Laugs-Artiklerne og Mesterstykkerne give vel enhver Amtsmester paa

9

lige MaadeTrihed til at arbeyde, men de give dem ikke lige Skiønsomhed til at benytte sig af sin Professions Fordele og Materialiers Beskaffenhed, ey heller lige Flittighed til at iværksætte disse Fordele. Jeg overlader til enhver Patriots Omdømme at eftertænke, hvor meget det kommer an paa Skiønsomhed og Flittighed til at levere got Arbeyde for billig Priis. Det bliver altsaa en naturlig Følge, at ved Laugenes Ophævelse skulde der blive mindre Fusker-Arbeyde, end der nu er, eftersom enhver brav Haandværksmand skulde da blive sat i Stand til at benytte sig af disse Fordele, uden enten at frygte for Efterstræbelse, eller ar han skulde faae Navn af Laugsfordervere. Altsaa behøvedes der heller ingen Anstalter til at fordre Fuskerne til Regnskab. Ney! de skulde føre deres Straf med sig. Ingen skulde kiøbe deres Arbeyde. Jeg maa ellers sige Eder, Argus, at det staaer slet til i det Land, hvor der skal ikke være anden bevægende Grund til at efterkomme sine Pligter, end Tvangsmidler. Dersom disse anførte Grunde ikke skulde synes Eder gyldige, saa vil jeg overtyde Eder med Exempler: Vi behøve ikke at gaae langt, Argus. Følg med mig i vore Isenboder, i vore Fornemmes og Riges Kabinetter. Der skal I see: godt Arbeyde, som er forfærdiget i Engeland og Holland. Der er ingen Laug; der har Haandværksmanden ligesaavel Frihed

10

som Skribenten. Det er noget besynderligt, I takker vores Allernaadigste Konge for den forundte Skriver-Frihed, og hvo kan vel andet end takke ham derfor. Men til hvilken Ende er den forundt Eder. Er det ikke Kongens Hensigt, at redelige Patrioter skulde ved dette Middel angribe Misbruge og lægge Fordomme for Dagen. Hvor slet opfylder I da ikke dette priisværdige Øyemærke, naar I ved falske Fornuftslutninger søger at give Misbruge og Fordomme en ny Glands. Vi vil gaae til Sagen igien. Mener I ikke, at Konsterne ligesaavel som Videnskaberne skulde trives ved Frihed, eller mener I, at Monopolier og Laugsrettigheder, indgroede Fordomme, gamle og skadelige Vedtægter, der tildeels fordærve gode Sæder, mener I, jeg spørger Eder, at disse Aag skulde være gavnlige for dem? Vi vil undersøge dette Spørsmaal, og jeg vil søge at overbevise Eder, ar Laugene i deres nærværende Forfatning ere Aarsag til, at vi næsten ikke ere komne videre i vore Haandværker end vi vare, da de bleve stiftede. Ja disse fatale Lænker, hvormed Laugene have fængslet vor Vid og vor Fliid, forvolder, at der hverken hersker Opfindsomhed eller Smag i vort Arbeyde, hvilket derimod giør det fremmede saa begieriigt og afsætteligt; thi I maa vide, at naar der skeer nogen Forandring i noget Slags Arbeyde, enten af Modens Særsindighed, eller fordi en Konst kan derved blive

11

lettere, beqvemmere eller fordeelagtigere, da har den først igiennemvandret Tydskland og de fleste Gange kommer til Skibs herind fra Lybek. Er det ikke foragteligt? Skulde der ikke være Genier i Dannemark? og have vi ikke Midler til at dyrke og forbedre dem? Jo vi have lærde Mænd, der lige saa igot som Engelænderne, Franskmændene og Tydskerne kunde skrive Afhandlinger til Konsternes og Haandværkernes Forbedring. Men hvo skulde læse dem? Vi have et Tegne-Academie, og til Beviis, at der ere Genier i Dannemark, saa have Fædrenelandets Sønner, Academiets Lærlinger, vundet Præmier udenlands. De ere ved deres Hiemkomst af Monarken blevne belønnede med Æren, denne vigtige Drivefiær i den Monarkiske Stat. Man tæller dem nu iblant Academiets offentlige Lærere. See her er en allene Beviis paa Genier, men endog paa Belønninger. Lad os nu see, hvorledes Haandværks-Laugene have benyttet sig af denne Stiftelse; thi der er vel ingen, som kan nægte, at Tegningen jo har Indflydelse paa de fleste af dem. Mon det ikke har været Stifterens Hensigt, at Academiet ikke allene skulde frembringe store Konstnere til Fædrenelandets Ære; men at endog de almindelige Konster og Haandværker skulde have Nytte deraf? Jo visselig. Til den Ende ere der anlagte Skoler, hvor Ungdommen frit kan nyde Undervisning, ja der ere endog udsatte aarlige

12

Priser for de dygtigste iblant dem, for derved i Tide at vænne de unge føelsomme Hierter til at faae et fiint og ædelt Begreb om Æren, jeg mener, at søge samme ved sande Fortienester, hvilken herlig Stiftelse! men hvor slet har Haandværkerne ikke hidindtil benyttet sig af den: Der er ingen anden Aarsag til denne Forsømmelse end Laugenes Forfatning. I vil vel ikke troe mig Argus. Kom da med mig. Vi vil foretage en Mynstring. Vi vil opstille Lærlingerne, og af disse Planter vil vi dømme om Træernes Arter. Vi vil, for desto bedre at kunde dømme om det hele, tage nogle af de enkelte Professioner. Vi vil tage Snedkerne, Smedene, Giørtlerne (jeg torde vel tage Malerne med). Disse Professioner kunde vel have den største Nytte af Tegningen, i Fald deres Arbeyde skulde ligne det udenlandske. Nu da, Argus! Vi vil spørge enhver af disse Lærlinger, hvad han kan af disse Videnskaber? og da skal I see, at ikke en iblant rive kan de første Begyndelses-Grunde. Vi vil søge Aarsagen hertil, og den skal vi strax finde i deres Opdragelse. Vi vil spørge dem, hvo der har været deres Forældre? og da skal I høre, at de fleste af dem ere tagne ud af Waysen- og Opfostringshusene, og at næsten den øvrige Deel ere Børn af Soldater, Matroser, Bønder og den ringeste Almue, kuns faa skal I finde

af skikkelige og formuende Borger-Børn, og jeg

13

tør sige slet ingen af vore rige og honette Borgeres; med mindre at det er nogle, som have været saa vanvittige, at de enten ikke have kundet lært at skrive en Linie eller saa meget Latin, som der udfordres af en riig Mands Søn til at blive Student. Denne Anmærkning er ikke anført, fordi Almuens Børn skulde udelukkes fra Haandværkerne, ney ingenlunde, men kun for at vise, hvad man kan vente sig af dem. Der kan være mange Genier iblant dem, som ikke allene kunde være Fædrenelandet til Zirat, men endog til Nytte. Men hvorledes skulde de udvikle sig. De mangle den fornødne Opdragelse, hvorved deres Forstand ikke er oplyst nok til at kunde igiennemtrænge det Mørke, hvori Fordommene, understøttede af Laugsartiklerne, indvikle deres sande Fordeele. Man betragte deres Læretid. De fra Opfostringshuset ende den i deres 25de Aar; de fra Waysenhuset efter 6 til 7 Aar, som altsaa bliver i deres Alders 21 eller 22de Aar; de andre af den ringe Almue har næsten samme Læretid. I saadan en lang Tid skulde der dog vel kunde læres noget. Erfarenhed siger Nen: Naar Læretiden er forbi, da er det først, at der skal begyndes at lære. Thi I maa vide, og i Betragtning af Eders skarpe Syn burde I have seet og sagt os det, at Laugsforfatningerne, foruden at de give Mesterne den Frihed at antage Arbeyde, saa give de dem og efter Mesterstykkenes Forfærdigelse

14

en vis Slags Klogskab, der giør dem langt klogere end den dygtigste Svend; denne samme Klogskab erhverve Svennene sig ved Svennestykket og de derved følgende Ceremonier; og ulyksalig var den Dreng, som vilde vænne sig til et andet, skiønt bedre Haandelav, end det hans Svend eller Mester havde, han vilde derved ey allene udsætte sig for Skieldsord, men endog for Prygl. Dette veed I dog vel, at det er i Følge Laugsforfatningerne det første Beviis paa en Drengs Svennestand, at han da frit og ubehindret kan prygle den, som tilforn var hans Ligemand og undertiden hans Undervisere. Der bliver da altsaa en almindelig Regel, som kuns meget sielden behøver Undtagelse, at en Drengs rette Læretid begynder med hans Svenne-Aar i en Alder fra 22 til 25 Aar. Han skal da først begynde at lære at kiende sin egen Profession og Verden. Hvor mange Forhindringer møde ham ikke paa denne Bane! Ak, Argus! Dersom I ligesom den Philosoph, af hvis Værker I har taget Eders Valgsprog, havde her i Kiøbenhavn drevet et Haandværk, da skulde I virkelig, naar I siden taler om Fri-Man- og Tirsdage, ikke have skreven dem paa Svennenes men paa Laugsforfatningernes Regning. Onde Exempler fordærve gode Sæder. Et Menneskes sædelige Opførsel beroer paa Opdragelsen og Omgang. Den, som af de skadelige Vedtægter, der næsten følge alle de

15

sluttede Lauge, er bleven til en liderlig Haandværks-Burs, kunde, naar han var kommen i en anden Stand, have blevet den allersædeligste. Naar et ungt Menneske skal danne sig, er det da ikke naturligt, at han antager dem til Mynstre, som omringe ham, og, som han tilforn har havt Frygt og Ærbødighed for. For Exempel, Argus! Naar en Dreng i sin Læretid har seet, at den Svend, som kun besidder en maadelig Kundskab i sin Profession; men derimod got forstaaer sig paa de saa kaldede Haandværks Gewohnheiter, er en allene æret af sine Medsvenne, men endog frygtet af sin Mester, skulde det da ikke være rimeligt, at han søger at skaffe sig Agtelse paa samme Maade. Jeg bruger ingen falske Fornuftslutniger; men Erfarenhed, denne ubedragelige Læremester, skal veylede min Pen. Ethvert Haandværk har foruden de af Kongen bekræftede Laugsartikler endnu visse Vedtægter og Skikke, som føre Navn af Gewohnheiter og Gebräuche. Disse indeholde en lang Ramse af Grovheder og urimeligt Tøy, der udgiøre en Slags Lov for Svennene indbyrdes, og bestemme Ceremonierne ved Svennenes Af- og Tilreyse, samt ved Drengenes Loskyndigelse. Alle Haandværker have vel ikke lige meget af disse skadelige Vedtægter; men de have dog næsten alle nok til at forhindre Vindskibelighed og fordærve gode Sæder. Thi det er virkelig en Sandhed,

16

at de to første Aars Tid af en Drengs Svennestand gaae bort med at lære at kiende disse Vedtægter, og om hans Forstand endog er oplyst nok til at foragte dette Aag, saa er han dog nødt til at følge Strømmen; han skulde ellers sætte sig i Fare for ey allene at miste sin Fortieneste i Strafpenge, men han skulde endog blive lemlæstet, ja vel aldeeles forbuden at ernære sig med sit Haandværk. Dette fremførte er ingen Opdigtelse men en Sandhed, hvorpaa jeg vil anføre Exempler til Beviis. For nogle Aar siden saae man her i Kiøbenhavn 4 Muursvenne, som heller vilde gaae i Slaveriet, og blive lænkede ved Siden af Skielmer og Tyve end underkaste sig en fornuftig Øvrigheds billige Dom, og erkiende en af deres Laugsbrødre, der af Vandkundighed havde begaaet en efter deres Gebräuche straffældig Villighed, for dygtig til at ernære sig af sit Haandværk. I Tydskland, fornemmelig i de gamle Hansestæder, har man seet heele Lauge giort Opstand for en ringe Betydenhed, og at endog de Indfødte have af Ærbødighed for disse Gebräuche tilsidesat Kierlighed til Fædrenelandet og de Fordeele, som de kunde vente sig af samme. Saa stor en Magt har indgroede Fordomme over den sunde Fornuft. Vil I maaskee Argus indvende, at jeg giør for meget heraf og sige ligesom jeg har sagt forhen, i 2 Aar kan man dog lære noget, saa maa jeg lade Eder vide, at denne

17

Tid er snarere for kort end for lang. Thi man kan næsten sige det samme om disse Gebräuche som om Krigskonsten: Den blotte Theorie er ey allene tilstrækkelig. Ney, Ney! Her hører Praxis til, og hvor mange Ting ere ikke derved at iagttage. Sandelig en retskaffen oplyst Oldgesell ved mange af de sluttede Lauge har lige saa mange Ceremonier at paasee og iagttage som en Jødisk Rabin og en Jüngster, som lægger sig efter dette Tøy, har ligesaa meget at bryde sit Hoved med som en, der vil forstaae Cabala. At spilde en Draabe af Velkomsten, at lægge sin Hat paa et uret Stæd, at glemme at tage et Stykke af sit Verktøy i Haanden, naar en Svend vil gaae ud i sine Arbeydsklæder & c. kan, i Følge disse Gebräuche, koste hele Ugers Fortieneste, et ubetydeligt Skieldsord kan foruden Prygl endog medtage en heel Maaneds; og i det at Sagerne blive afgjorte, syndes der paa nye og straffes paa nye. Alle disse Strafpenge blive fortærede, og heraf komme ey allene frie Mandagene men endog hele Ugers Tidsspilde, hvorved Arbeydet forsømmes, Sundheden tilsættes og Sæderne fordærves. Der ere Lauge her i Byen, hvor en Svend maanedlig maa give 24 ß. til Kroen, enten han kommer der eller ikke. Mærk, han giver kun 8 ß. til Extra-Skat. Er dette da ikke et forfærdeligt Aag, og mon jeg har Uret, naar jeg siger: At Laugene i deres nærværende For-

18

fatning er den største Forhindring for Vindskibeligheden. Naar Langene bleve ophævede og alle Forhindringer udryddede, vilde vore Konster og Haandværker faae en gandske anden Anseelse. Da skulde man see vore rige og anseelige Borgere, hvorunder jeg forstaaer Kiøbmænd, Bryggere og andre velhavende Mænd at sltte deres Børn til Haandværkerne. Hvad vilde ikke Vindskibeligheden vinde derved. Disse kunde ved en paa deres Stand sig passende Opdragelse lære at kiende Historien af Konsterne i de andre Lande og saa meget af Videnskaberne, som der behøvedes til forud at vide Theorien af deres Konst, hvorpaa de siden kunde bygge en lykkelig Praxin. Ved den første Kundskab vilde de være i Stand til at see vore Feyl og ved den anden skulde de faae Evne til at rette og forbedre dem. Da skulde man af deres Arbeyde see, at der var et Tegne-Academie i Landet. Da skulde man skrive Afhandlinger om Konsterne i Dannemark og da skulde man læse dem. Disse understyttede af Friheden skulde reent adsplitte den Vankundigheds Taage, som hidtil omringer os. Denne Blanding af oplyste Kunstnere skulde i en kort Tiid meddele de andre af den ringe Almue et klart Lys til at see deres sande Fordeele. Da skulde de Danske Fingre ikke lade sig Nøye med at efterligne de udenlandske Modeller. Man skulde selv forarbeyde Mesterstykker og Mønstere. Ja da skulde det meget grove og fine Haandværks-Arbeyde forarbey-

19

des her i Landet, som den patriotiske Hr. Lvtken i Hans oeconomieske Tanker har viist os aarlig at blive indført og hvorved vi ernære saa mange Familier i Engeland, Frankerige, Holland og Tydskland. Da skulde vore Materialier, i Særdeleshed vore Hude, Skind og Uld blive forvandlede til Guld. Man skulde finde Garvere, Feldberedere og Hattemagere i Dannemark, der kunde sættes i Ligning med Silkevæverne i Lion, med Kandestøberne i London og

Hattemagerne i Abbeville. Sandelig dersom de Engelske, Franske og Hollandske Haandværkere havde havt vore Indretninger, da skulde de ikke være komne videre end vi, Mennesser ere Mennesker i alle Lande. Det er allene deres vise Indretninger, som give dem et Fortrin frem for os. I Engeland og Holland er det ingen Skam at arbeyde. Der kan man see de Fornemmes ja endog Rangspersoners Børn at lægge sig efter. Konster, Haandværker og Handel. Hvorfor? Fordi der er Frihed. Men hvad kan man vente sig af Haandværkerne i Dannemark, saa længe de ere underkastede saadanne Lænker. Saa længe det ansees for et gyldigt Beviis paa Fattigdom og Vanære at have lært et Haandværk, saa længe skal der kuns findes saa rige Mænd, som sætte deres Børn dertil, og den bedste, den dygtigste Konstner skal, naar han mangler Penge til at sætte i Forsøg, arbeyde, tænke og stræbe sin Livstiid, og dog kuns naae Middelmaadighed. Med et Ord: Saa længe vi beholde

20

Laugene, saa længe skal vore Konster og Haandværker aldrig naae en større Høyde af Fuldkommenhed; ja saa længe som Laugene ere, kan man ey fortænke nogen formuende Mand, at han søger at giøre sine Børns Lykke paa en anden Maade, end ved at opoffre den til Haandværkerne; thi det er naturligt, at en Fader elsker sine Børn, og, naar han elsker dem, skulde han da vel sætte dem ind i en Stand, der er underkastet saa mange Farer og Vanskeligheder? Skulde hans Hierte ikke briste af Medynk, naar han saae dem i Lære-Tiden pryglede brune og blaae, og det ikke af deres Mester, men af nogle Uværdige, ikke for Forsømmelse i deres Profession, men mangen Gang enten af Had eller Caprice? Skulde det ikke smerte ham, naar han saae dem hele Dagen stryge paa Gaderne, og forrette Pligtkarle- og Haandlanger-Arbeyde og, hvorledes vilde han blive til Mode, naar han ved Midnats-Tid fandt dem liggende paa Trapperne, for at oppebie nogle ryggesløse Mennesters Hjemkomst. Alle disse Ulykker i Lærestanden ere en Frugt af Laugene. Mesteren maa have den beste Forstand og det beste Hierte, saa skal han dog med al sin Flid neppe kunde indskrænke, mindre aldeles hæmme disse Uordener. Anderledes er det beskaffen med Læredrenge i Engeland, Frankerige og Holland. Der har Mesteren ene Magt over sin Lærling, og dersom en Fremmed understod sig at lægge Haand

paa ham, da

21

var han ulykkelig. Lærlingen forretter intet andet end sit Arbeyde. Det er noget fornøyeligt at see disse Drenge arbeyde. Den ene stræber at overgaae den anden. Hvorfore? Fordi han veed, at Ære og Belønning beroer siden, naar han bliver Svend, hverken paa Reyser, Vedtægter eller Alder, men blot paa Værdien af hans Arbeyde. Der er Æmulation iblant Haandværkerne og der kan en riig Mand uden Fare sætte sine Børn til et Haandværk og for en vis Penge enten aarlig eller paa engang ey allene forkorte sin Søns Læretiid men endog uden nogen Forhindring skaffe ham alle de Indsigter, som han behøver til at lære at kiende sin Konst. Dette maa da være nok talt om den første Post. Vi vil nu begive os til den anden.:

Naar Laugene bleve ophævede, da vilde mange Fremmede lokkes herind, vi fik da mange rare Ronststykker for Røver-Kiøb.

Herpaa svarer Argus: Jeg troer gierne, at mange fremmede Konstnere og andre vilde indfinde sig. De har for lang Tid siden lært Veyen til Dannemark, og meget faa af dem ere indtil Sangere og Dandsere reyste tomhændede bort. Her har Argus en aaben Mark at tumle sin Vittighed. Hvad mon Sangere og Dandsere har med Haandværkerne at bestille; de giøre dog vel Laugene ingen Afbræk?

22

I London har der været Sangere og Dandsere, som ere reyste bort med 10000 Pund Sterling, og dog ere Konsterne, Haandværkerne og Handelen i Engeland i en ypperlig Tilstand. Det var vel at ønske, at vi vare mere sparsommelige i disse Udgifter; men det er dog ikke dem, men Feylene i vore Indretninger, som foraarsage Landet en almindelig Skade. Alt dette veed I Argus maaskee bedre end jeg; men i det I vil behage, saa forglemme I Eder selv. Ingen kan heller negte, at I jo har Ret, naar I sige: at de mange fremmede Konstnere, hvorved I formodentlig forstaae dem, som ved Manufacturernes Indførsel ere blevne forskrevne herind, ere for den største Deel komne nøgne herind, og ere siden, efterat de have bedraget os, reyste rige herfra; men der vedkommer ligesaa lider Laugene, som Sangerne og Dandserne, og I har Uret, naar I ved Laugenes Ophævelse deraf vil giøre den Slutning, at mange fremmede Konstnere vilde da komme herind, forblive her en føye Tid, og siden følge disses Fodspor. Da hine kom herind, kom de for at undervise os i saadanne Konster, hvoraf vi ikke forstode det ringeste; de erholdte store Forskudde, derved fik de Leylighed til at bedrage os; og for at opnaae vor Hensigt, var der endog en Slags Nødvendighed i at see igiennem Fingre med dem. Disse derimod, som ved Laugenes Ophævelse, efter Eders Tanker,

23

vilde komme herind, skulde forefinde os i en anden Forfatning. De skulde finde os underrettede om de Konster, som de vilde ernære sig af; de vilde ikke erholde Forskud, og jeg troer, at det skulde være mere vanskeligt for dem, end for en Indfødt, at faae Credit, og følgelig vilde de Handlende ikke lide meget fra denne Rant. Desuden skulde de Kongelige Love og Forordninger ikke tabe deres Kraft, fordi Laugene bleve ophævede. Kan nu ingen sætte sig ned og tappe en Tønde Øl, med mindre han har vundet sit Borgerskab, saa vilde vist Regieringen ey heller tillade hverken en Fremmed eller Indfødt at sætte sig ned og drive et Haandværk, med mindre han først af Staten havde tilkiøbt sig sin Rettighed og tillige med andre Undersaatter betalte aarlige Afgifter. Dersom da en Fremmed vilde benytte sig af vore Indretninger, og blive en Dansk Borger, mon da Staten skulde tabe derved, at der blev en duelig Arbeydere mere i Landet? og hvis denne Fremmede fik Lyst efter en føye Tid, og efterat han havde samlet sig noget, at reyse hiem igien, skulde det da negtes ham, og mon Landet tabte derved? Mærk vel: naar de Kongel. Forordninger bleve efterlevede. Det vil sige: Naar han først redelig betalte sin Gield og siden af det øvrige erlagde Siette- og Tiende-Penge. Saaledes er det i Rusland, og Dannemarks naturlige Beliggenhed giør en Fremmeds Af-

24

reyse herfra lige saa besværlig som derfra, denne Lov ligesaavel her til Udøvelse. Dette maa til at besvare de Indvendinger, som I fremføre imod denne Post. Jeg for min Deel troer, og enhver

Haandværksmand er vel af samme Tanker, at naar Laugene bleve ophævede, da skulde mange mindre Fremmede komme herind, og derimod skulde den Danske Ungdom bliver i Landet; thi naar den Forbindelse, som vore Lauge har med de udenlandske, ophørte, saa vilde der blive stedsevarende Skilsmisse imellem dem og os. Mere end den 3die Deel af Svennene og mere end den 6te Deel af Mesterne ved de fleeste Haandværks-Lauge ere Fremmede og Ærebødighed for de fremmede skikke, som jeg tilforn har viist, og Frygt for at vore Lærlinger ikke passere i Tydskland, har hidindtil forhindret os at see vore Feyl og rette dem. Skulde det da ikke være gavnligt, at afskaffe disse skadelige Vedtægter, og mon vel Landet skulde tabe ved at beholde sine Børn inden sine Grændser? Skulde Fædrenelandet i paakommende Tilfælde ikke kunde vente sig mere af sine egne Sønner end af Fremmede. Mon det vel var urimeligt, at en indfødt Haandværkssvend her ligesom i Engeland blev en Fremmed foretrokken? Videre spørge I, hvor skulde vore Amts-Laugsmestere hen med deres store Huse og

25

Gaarde? De skulde blive i dem Argus, og ingen Mester, som passede sit Haandværk og levede tarvelig, skulde derfor blive til en Staader; han skulde, som jeg allerede har viist, blive Herre over sine Drenge, saae Frihed til at belønne sine Svenne efter Fortienester, benytte sig af sin Indsigt og sælge sit Arbeyde, som han kunde uden at blive efterstræbet eller eftertalet. Han skulde kunde passe sit Arbeyde, og blive reent befriet fra de Forsømmelser, som indløbe ved Laugsforsamlingerne. Hvem skulde bygge vore Huse og Gaarde, naar der ingen Lauge vare, siger I videre? Hvem skulde tænke, at en saa skarpseende Mand skulde falde paa et saa artig Spørsmaal? Dersom dette Eders Blad blev bevaret til Efterkommerne, og alle andre Skrifter forgik, da skulde de snart falde paa de Tanker, at paa den Tiid, da Argus skrev sit Ugeblad, havde Haandværkslaugene været Entrepreneurer, ikke for enkelte Gader, men for hele Qvarterers Huse og Gaarder her i Staden. Andet kan man ikke stutte sig til af dette Spørsmaal, og I maa være meget uvidende, i Fald at I mener, at vi ved Laugenes Ophævelse skulde komme til at mangle Huse at boe i. Byen Haag i Holland indeholder flere prægtige Paladser end der ere smukke Bygninger i Kiøbenhavn. Disse ere ganske vist ey opvoxne af sig selv. De ere bygte af de Hollandske konstnere og Haandværksfolk,

26

og dog er der ingen Lauge. Ligesaa lidet skulde vore Regimenter ved Laugenes Ophævelse komme til at mangle Skoe. Støvler eller Sadler, ja dette Spørsmaal er saa meget mere forunderligt, som der sindes enkelte Mestere her i Kiøbenhavn, der uden Oldermandens Bistand har paataget sig at forfærdige Arbeyde for hele Regimenter. Hvortidt ere ikke de Tydske Fyrsters og de Portugisiske og Spanske Armeer en allene bleven klædte med Mondering, men endog forsynede med Vaaben og andre Krigsfornødenheder i Engeland og Holland, hvor der dog, som ofte er erindret, ingen Lauge ere. Alle de andre Indvendinger, som I fremføre imod Laugenes Ophævelse, ere af ingen Betydenhed, men kuns Ordspill, hvilke jeg altsaa vil lade blive ubesvarede. Dog en af dem kan jeg ikke gandske forbigaae, der er den Vanskelighed, det da vilde blive for Rodemesterne at indkræve Maaneds-Skatten. Mener I da ikke, at de ligesaa godt skulde finde en Haandværksmand i en Bagstue og Qvistsahl, som de nu kan finde vore Daglønnere og Enker. Men, siger Argus, 1 den Sted kan Rodemesteren nu smukt magelig faae hvad han skal have (NB. saalænge der er noget) Dette Notabene er et af de Indfald, som skaffe Eders Blade Aftræk; det maa da efter Eders Tanker være en herlig Fordel for Staten, at Rodemesterne kan have et mageligt Embede. Dersom hverken Fabriqveurerne eller Kiøbman-

27

den sidst belønnede Eders Umage, da I tog deres Parti, hvorover I selv beklagede Eder, saa burde nu Rodemesterne visselig vise sig taknemmelige. Nok talt om dette. Jeg vil nu begive mig til den 3die Post.

Naar Laugene bleve ophævede, vilde alle de ved Laugene hidindtil værende og forefaldende Udgifter med Mesterstykker etc. for dem, der indtræde i Laugene falde bort, og disse Penge kunde da i det Sted sættes i Materialier til professionens Drivt.

Denne Fordel af Laugenes Ophævelse er virkelig af største Vigtighed. I Slutningen af Eders No. 11 siger I: Hvad de saa ofte paaberaabte Udgifter ved Laugene for dem, som vil indtræde i samme, angaaer, da vil jeg giemme dem til næste Blad, da jeg vil vise, at ingen, som ey kan betale de Udgifter og mere til, burde indtræde i noget Laug; thi der er fim at forøge Staaderes Tall. For at opfylde dette Løfte, begynder I Eders No. 12 samledes: Ligesom der findes Stæder, hvor ingen sluttede Haandværkslauge ere, saa findes der og de Stæder, hvor Mesternes Tall er bestemt, ja dette Tall iagttages endog saa nøye, at ingen uden en Mesters Søn eller en Svend, som ægter en Enke i Lauget, maa blive Mester, naar en ved Døden afgaaer. Mon jeg ikke skal troe, at denne Indretning er visere og for-

28

deelagtigere for en Stad eller Stat end den første? Mærkeligt er det, at I ikke anfører Navnet paa disse Stæder. Denne Indretning er hverken indført i Genua, Venedig, Florenz, Paris, Rouen, London, Amsterdam eller Berlin; Disse Stæders Arbeyde er det dog, at vi hidindtil har forgiæves stræbt at efterligne, skal vi engang naae dem og vil vi indføre nye Indretninger, saa bliver det allerbest at danne os efter dem. Denne af Eder anprisede Indretning kan aldrig bestaae i nogen Stat, hvor det er Regentens Hensigt at bestyrke sit Land og formere sine Indkomster ved Hielp af en tallrig Folkemængde; thi den betager Menneskene Næringsveye og forhindrer Virksomhed. Den findes ey heller indført i nogen af de store og folkerige Stæder i Europa, hvor Konster, Handel og Vindskibelighe-. den har sit Sæde og giøre Staterne lykkelige. Den kan have Sted i nogle af de Tyske Rigsstæder, som tilforn vare mægtige, da de vare indfluttede i det Hanseatiske Forbund, men som nu ikke have andet tilovers af deres forrige Herlighed end det blotte Navn og nogle store øde Bygninger, der bære Vidnesbyrd om deres forrige Anseelse, og som blot formedelst de omkringliggende Fyrsters Jalusie have hidindtil beholdet deres gamle Friehed og Indretninger. Der kan den have Sted og der kan den være gavnlig; thi en større Folkemængde og Virk-

29

somhed vilde gandske vist stille dem ved deres Friehed. Men hvorledes er det mueligt, at I, som en Statsmand, kunde sætte os disses Indretninger til Model uden at give os deres enfoldige Sæder og tarvelige Levemaade tilligemed deres Regieringsform? I disse Stæder er der hverken Hyrekudske eller Haarskiærere, hverken Skuespil eller Baller. Der gaaer en Håndværksmester med sit Skiødstind for om Hverdagen og har en Hædersklædning til om Søndagen, som har været arvelig i hans Familie siden den 30 Aars Kriig. Hans Kone gaaer med et Lærreds Forklæde, en Stoffes kantusse og Silke Hue, skal hun ud om Hverdagen, indsvøber hun sig i sit Regnklæde og til Søndagen har hun en Hædersklædning ligesom hendes Mand. Deres Mobilier ere af samme Beskaffenhed. Man sinder ey hos dem Dammastes eller Sirhes Senge, Stole eller Kanopeer, langt mindre Comoder eller Favne lange Speyle. Deres Levemaade ligner de gamle Spartaners Tarvelighed, en Ret Bønner, Lendser eller Jordæbler udgiøre deres sædvanlige Maaltider, alt dette skeer ikke fordi de ere mere dydige end vi, men fordi de mangle Næringsveye til at forbedre deres Tilstand. Med et Ord: For at kunne leve maa der den ene Borger hielpe den anden til at fortiene og fortære. Naar en af dem brygger Øll, hænger han en Stang med en Høvelspaan ud og strax kom-

30

mer Naboelauget sammen for at fortære der. Denne Villighed beviser han de andre igien, naar Touren kommer til dem. Har en Fader mange Sønner og han seer, at de ikke i Følge Indretningerne kan giøre deres Lykke i Staden, saa giver han dem en Ransel og sin faderlige Vesignelse, og derpaa vandre disse Børn bort for at befolke Naboe-Fyrsternes Stater. Hvilken Forskiel imellem deres og vores Sæder, Levemaade og Opførsel. Dersom man saae en nøyagtig Fortegnelse paa alle de Udgifter, som aarlig bestrides af Amterne og Laugene her i Staden til Haarskiærere og Hyrekudske, forfængelige Prydelser og Lækkerbidskerner, da skulde man snart see, at Aarsagene til deres Velstands Aftagelse findes snarere i en overdreven Overdaadighed, end i et alt for stort Antall af dem; thi ere der flere Mestere nu end for 40 Aar siden; da er der og nu en større Folkemængde. Men denne Folkemængde maa efter Eders Tanker være skadelig ey allene for Landet men endog for Laugene. Andet kan man ikke slutte sig til, naar I siden siger: Man raaber nok og har længe raabt paa Folkeformerelsen; men hvor længe vilde den Republik bestaae, som bestod af lutter Staadere & c. Skulde da en stærk Folkemængde foraarsage en almindelig Armod i et Land, vilde jeg ønske, at disse Stæders Indretninger maatte blive indført i vort kiere

31

Dannemark, saa skulde snart baade Mesternes og Svennenes Antall aftage? Men er det ikke saa, da forbyde Gud, at vi nogen Tid skulde efterligne dem.

Vi vil undersøge denne Sag noget nøyere. Folkeformerelsen er en vigtig Gienstand for en oeconomisk Skribent. I siger: Skulde en Stat ikke være bedre tient med 10 formuende Borgere end med dobbelt saa mange Fattige? Er det ikke en naturlig Følge, at jo flere der ere om Arbeydet jo mindre bliver Fortienesten? Var Landet ikke bedre tient med ferre men rigere Mestere og derimod flere Svenne end med mange fattige Mestere og ferre Svenne? Alle disse trende Spørsmaale vil jeg reent ud besvare med Ney. Den Håndværksmester, som holder 6 Svenne og 4 Drenge og derved bliver til en riig Mand, giør langt fra ikke Staten den Tieneste, som 3 Mestere, der holder hver 2 Svenne og en Dreng og derved blive middelmaadige Mænd, thi det er ikke Guld og Sølv men Mennesker og Arbeyde, der beriger et Land. Disse 3 Borgere avle flere Børn, holde flere Tienestefolk end den ene og derved fortæres da mere aarlig i disse 3 Huusholdninger end i den ene, og følgelig faaer Kongen mere Consumption. Ey allene det, men de bruge og flere Skoe, Strømper og andre Nødvendigheder, derved sætte de flere Arbeydere i Gang og hielpe disse til at fortære og derved ligeledes at

32

formere Rigers Indkomster. Naar Arbeydet ikke er bestemt til et vist Antall imellem Aar og Dag, da er det ey heller nogen Følge, at Fortienesten af samme bliver mindre, naar det kommer i flere Hænder. For Exempel: Naar Forfatteren af Ugebladet Argus vinder aarlig ved et vist Antal Exemplariers Afsættelse en vis Summa, skulde han da tabe, naar han tog 3 andre til Hielp og ved disses Indsigter fik sine Afhandlinger saaledes udarbeydede, at han erholdte flere Liebhaber og aarlig afsatte 6 Gange saa mange? Tvertimod han vandt derved og ey allene han men endog Bogtrykkeren og Boghandleren. Lignelsen er ikke urimelig: Vores Haandværks-Arbeyde behøver Forbedring; man læse det første og andet Capitel af Lykkens oeconomiske Tanker, saa skal man see; at der ey allene er Arbeyde for de Haandværker vi have, men for 100 nye til. Havde I, min kiere Argus, været Statsraad hos Kongen af Prenssen, da han imodtog henved 20000 fattige Salzborgere i sine Stater, da havde i gandske vist fraraadet det. Tænk engang 20000 fattige Staadere paa engang. Hvad kunde Landet vente sig af dem? Meget got Argus. De sandige Marker i Brandenborg og de store Ørkener i Litthauen ere ved deres Hænder blevne forvandlede til Agerland. Hvor mange nye Næringsveye gav ikke disse mangfoldige Hænder og hvor mange have ikke ved deres

33

Arbeyde samlet Riigdomme, ja hvad vinder ikke Staten aarlig ved saa mange nye Undersaatter! End videre, da Ludvig den 14de udjog saa mange Reformeerte Arbeydere af sine Lande, imodtog den forrige Konge af Preussen dem med aabne Arme, skiønt de fleste af dem vare yderlig fattige. Hvad kunde vel Landet vente sig af disse Staadere? Uendelig meget Argus, De har giort de Preussiske Stater en vigtig Tieneste. Dannemark har anvendt Millioner paa at faae Manufacturer og Fabriqver indført, og har dog ikke naaet sit Øyemærke, derimod har disse fattige Staadere ved Hielp af et lidet Forskud bragt dem til Fuldkommenhed. Det var ikke allene fattige Fabriqvører, som han imodtog, men det var og fattige Snedkere, Giørtlere, Smede, Remmesnidere, Sadelmagere & c. Hvad skulde Landet med dem, det var jo kuns at formere Arbeydernes Antall og forøge Velstandens Aftagelse ved Laugene. Saaledes kan en Oldermand tænke, men en Statsmand tænker anderledes. Disse Professionister have giort en vigtig Tieneste. Siden den Tiid er det Berlinske Haandværks-Arbeyde bragt til Fuldkommenhed. Ja siden den Tiid har man i Paris, London, Amsterdam og Kiøbenhavn i et vist Slags Arbeyde betient Dank Patriot at lægge Mærke til og at græmme sig over, naar Forfatteren af Memoi-

34

re de Brandendourg fortæller, i det han taler om denne Konges vise Indretninger, at han saae, førend han døde, Frugten af sine Bestræbelser, da adskilligt af det i hans Lande forfærdigede Arbeyde blev udført til Norden. Hvad meener I vel? Hvor meget har vi vel udført af det Arbeyde, som vi have lært at giøfor mere end 100 Aar siden? og hvad skal dømme om os, naar engang i sin tiid en upartiskrisk Forfatter skal forfærdige Historien af Friderich den Femtes Alder, og de i samme skal læse, at uagtet alle de Bestræbelser, alle de Opmuntringer og store Pengesummer, som denne Menneskeven og Fædrenelandets Fader har anvendt paa at indføre Konsterne og berige sine Undersaatter, er dog hans Øyemærke ikke bleven opfyldt. Ved den Konst at giøre Bøge-Foustager, fange Sild og salte dem, har Hollænderne, som Hr. Voltaire siger i hans Esfai fur l'historie universelle, revet sig los fra det Spanske Monarkie og bemægtiget sig Herredømmet af den Ostindiske Handel, og, uagtet de Spanskes umaadelige Riigdomme fra Peru og Potosi, udholdet en Kriig af meer end 50 Aar. Naar jeg eftertænker, at min egen Profession ernærer meer end so Gange saa mange Mennesker i Holland som i Dannemark, og at de allene med dette Arbeyde vinde aarlig 100000 Rdlr. fra de Franske, saa kan jeg see, at der er Vindskibelighed i Hol-

35

land, men naar jeg eftertænker, at man i en Tiid af 30 Aar har 2 Gange forsøgt at giøre et Anlæg efter den Hollandske Maade i Dannemark, og dog ey opnaaet sin Hensigt, saa veed jeg ikke, hvad jeg skal tænke, derfor vil jeg tie.

Af alt dette kan man da meget let see, at en talriig og arbeydsom Folkemængde ikke foraarsager Armod men Riigdom i et Land. Bare der ikke saa mange fattige Arbeydere i Engeland og Holland, da skulde der en heller være saa mange Penge i Circulation og ey heller saa mange store Capitalister, som der ere. Altsaa har man ikke nødig at befrygte, at den Republik, som har et stort Antal af Mennesker, der daglig arbeyde, skulde af Armod falde omkuld. Ney den skal nok blive bestaaende. Men vil man efter eders Plan lægge Vindskibeligheden endnu flere Forhindringer i Veyen, vil man for at giøre Amtsmesterne mere bemidlede, give dem endnu flere Monopolier og sætte 50 Arbeydere i en stedsevarende fattig Tilstand, for derved at giøre 5 (dog uvist) til velhavende Borgere, da skal ey allene Haandværkerne, men endog alle Indbyggerne snart blive til Staaadere. Naar Mesterne havde mere Arbeyde, siger I videre, bleve de riigere og kunde give en bedre Svenneløn, følgelig kunde Svennene og gifte sig, hvilke mange endnu giøre med mindre Fortieneste. Dette

36

hænger artigt sammen. Mesterne skulde give en bedre Svenne-Løn og dog skulde de blive rigere. Hvorfra skulde da denne Riigdom komme? hvad kunde der hielpe en Mester, at han havde mere Arbeyde og holdt flere Svenne, naar han skulde betale dem dyrere. Mon da ikke Fordelen gik bort? Gid I enten selv var eller maatte blive Mester, da skulde I snart erfare, hvor falsk denne Slutning er. Ved dette Tillæg i Svennenes Løn skulde de da blive satte i Stand til at gifte sig og derved have saadanne Udkomme, at de kunde ernære sig og deres Familie bedre end de Mestere, som I kalde fattige og forsultede, og om hvis Mod og Lyst i paakommende Ufreds Tider I behager at tvivle. Følgelig maatte denne Svenne-Løn være anseelig større end den nu er, hvis der ey var saa, da troer jeg, at der var bedre for Staten aarlig at indtage 1 Mester i Hospitalet end den siden skulde indtage 10 Svenne og ey allene dem, men og deres Enker og Børn. Foruden dette skulde Mesterne endog give nogle pro Cento til Laugs-Cassen af stort Arbeyde. Men hvorledes Fulde Mesterne kunde efterleve denne Plan, uden at forhøye Priserne paa deres Arbeyde? Denne Indvending har I formodet. I sige derfor: Vilde man sige: Dette gav Laugene Leylighed til at opskrue deres Arbeyde, saa svarer I: O ney! i stort Arbeyde maa de underkastes Uvilliges Bedøm-

37

melfe og paa det smaa har de længe nok for Mængdens Skyld neppe havt Marerialierne betalt. Hvad skal

man svare en Mand, der betiener sig af saadanne Beviser: Paa det smaa Arbeyde har de længe nok for Mængdens Skyld neppe havt Marerialierne betalt; I burde dog have sagt os, hvad det var for Professioner. Thi ved min Profession og mange andre fleere har man best Fordeel af det smaa Arbeyde; Skulde det have Sted ved nogle Professioner, saa kunde de jo overlade saadant til Friemesterne, thi at de siden, naar Mesternes Tall blev bestæmt og denne Mængde ophørede, skulde indhænte deres længe nok havde Skade, det blev dog vel ingen Fordeel for Landet, ja jeg tør sige ey heller for dem selv; thi vi har desverre Exempler nok, at man i Kiøbenhavn hverken mangle, Lyst eller Mod til at indsnige fremmede Vahre, naar man ved samme kun kan have en liden Fordeel. I Sandhed at forhøye Svennelønnen er at giøre Arbeydet dyrere, det er den høye Svenneløn, som har standset vore Fabrikers Fremgang, og det er den, som er tildeels Aarsag til, at vi i vort Haandværks Arbeyde ey engang kan holde Priis med Hamborgerne eller Lybekkerne. At Laugene ikke ere i den Velstand, som de vare for 20 Aar siden, siger I videre, er øyensynligt nok, da der ikke ere saa mange Svenne ved dem nu som den Tid;

38

følgelig maa jo Arbeydet være deelt i flere hænder men som ere mere tomme. Saa øyensynligt som dette Beviis synes Eder, saa er det dog kuns af liden Vægt. Ere der nu mindre Svenne, saa ere der derimod flere Drenge. Thi siden at Opfostrings- og Waysenhuset ere oprettede, saa kan en Mester dog faae en Dreng, hvilken Fordeel de og veed at benytte sig af. Der Professioner, hvor man kan finde 2 Drenge ja vel flere imod en Svend, som den aarlige General-Tabelle over Haandværkerne nærmere kan udvise. Jeg har endog kiendt en velhavende Oldermand, der i lang Tiid har behiulpen sig med 2 Drenge og slet ingen Svenne. Fra hvis Værkstæd enten fra en Friemesters eller fra denne Oldermands kan Publicum vel formode sig det beste Arbeyde? Naar der aarlig udlæres saa mange Drenge, og derimod saa faa Svenne blive Mestere, og man desuden finder mange Femmede og saa faa Indfødte at arbeyde ved Laugene; saa er det vel Umagen værd at undersøge, hvor alle disse Udlærlinger og Arbeydere ere blevne af. For at blive underrettede herom, vil vi gaae 20 Aar tilbage i Tiden. Vi vil opfslaae Laugs-Protocollerne og giøre en Beregning over Antallet af de Udlærte i dette Tidsrum. Her skal vi finde en større Mængde Arbeydere, end vi formodede. Vi vil spørge efter dem. Nogle ere døde, men de fleste i Live. Vi skal strax see, at

39

næsten den halve Deel er reyst ud af Landet. Men de øvrige burde vi dog finde. Vi vil gaae ind i Værkstæderne og lede efter dem. Her skal vi ikke finde den fierde Deel af dem, hvor ere de da blevne af? Kiere Argus! der behøves ikke 100 Øyne til at see dem. Vi skal strax finde dem i alle Gader forvandlede fra nyttige og vindskibelige Myrer til skadelige og fortærende Græshopper i Staten. I Steden for at leve af Arbeyde, skal vi see dem leve af andres Sved. Vi skal finde dem at være Ølltappere, Vertshuusholdere, Theemænd, Marchandisere, Fribagere, Høkere, Brændeviinsbrændere, Lakeyer og Lediggængere. See her er den rette Aarsag til Velstandens Aftagelse ey allene ved Laugene men endog over det hele Land. Alle vil leve og leve vel, og ingen vil arbeyde. Hvo vil da undre sig over de dyre Tider. Hvo kan vel negte, at disse mange Høkere, Prangere og Lediggængere jo giøre Tiderne verre. Skulde det ikke være mere fordelagtigt for Staten, at disse Hænder bleve brugte til Arbeyde, end at de skal bruges til at underminere dens Velfærd. Laugenes Vel og Statens bør jo kunde bestaae med hinanden. Sandelig jeg troer ikke, at mine Landsmænd ere af Naturen mere uvirksomme end Hollænderne, Franskmændende og Engelænderne, omendskiønt man af deres Opførsel kunde dømme gandske anderledes. Jeg har sagt, at det er disse Nationers Indretning-

40

ger, som give dem Fortrin for os. Afskaf Laugene, udryd alle de Hindringer, som lægges Vindskibeligheden i Veyen, saa skal vi see, at der skal blive Arbeydere i Landet. Lad os følge Billigheds Love. Lad Kræmmere leve af Handel og Haandværksfolk af Arbeyde. Lad den Svend, som er vandt fra sine unge Aar til at arbeyde, lad ham høste Frugten af sin Flid og tving ham ikke selv til at blive ørkesløs imod sin Villie. Jeg har sagt at Laugene ere en Medaarsag til de dyre Tider, og mon denne Beskyldning er ugrundet, naar de befordre Lediggang, og foraarsage høy Pris paa Arbeydet? Er det ikke naturligt, at Bonden og Kiøbmanden maa sælge os vore Nødvendigheder dyrere, naar han skal igien kiøbe sine dyrere af os. Sandelig er det ikke en Hoved-Aarsag, saa er det dog idet ringeste en Med-Aarsag. Aldrig skulde man see saa mange Høkere og Lediggiængere af Haandværksfolk, som man nu seer, dersom Laugene ikke vare. Jeg har viist de Vanskeligheder, der møde dem i deres Drenge- og Svennestand; men der møder dem endnu flere, naar de engang vil høste Frugten af deres Flittighed og sætte sig ned for at ernære en Familie. Her er Mesterstykket. Men hvad er Mesterstykket? Er det et Beviis at den Mester, som forfærdiger samme kan siden forfærdige saadant et Arbeyde i sit eget Verksted. Ney visselig er der ikke, det er blot

41

en Vedtægt, som stiller en Begyndere ved 100 Rigsdaler (ved somme Professioner vel lidet mindre, men ved andre meget mere) og desuden forhindrer en stor Deel andre Mestere fra ar arbeyde i nogle Uger. Naar man nu lægger de Udgifter af fornøden Boehave og Materialier til, saa er der ingen Haandværkskarl, der kan sætte sig ned under er Par 100 Rigsdaler. Det er virkelig en stor Udgift for en Haandværkskarl. Han fortiener

som Mester ikke saa meget i de første Aar, han bliver strax nødt til at sælge sit Arbeyde dyrt og har han ikke flere Penge imellem Hænderne, saa nødes han til ey allene at kiøbe sine Fødevahre for sig og sine Folk af Høkerne, men han bliver endog nødt til at borge sine Materialer, hvorved han gemeenligen maa betale dem dyrere og derved geraader i en Gield, paa hvis Afbetalelse han forgieves kan arbeyde sin hele Livstid. Ved denne skadelige Vedtægt bliver mangen en duelig Konstner og Håndværksmester til en Stadder. Er det ikke Synd, at en Svends mange ars Fortjeneste saaledes skal fortæres paa en Dag. Og naar man vil tilsidesætte Fordomme, skulde der da være ubilligt, at en Haandværkskarl (naar han vilde opfylde en Borgeres Pligt,) fik Tilladelse ligesaavel som en anden at ernære sig og sin Familie med det, han havde lært, imod at han tilkiøbte sig sin Borgerrettighed. Det er ikke nok, at disse

42

Vedtægter trykke Begynderne, de afskrække og Mangen en duelig Haandværkskarl fra at blive Mester og tiene Staten med sin Arbeydsomhed. Har han samlet sig et 100 Daler, saa søger han en Gienvey til at giøre Lykke. Han sætter sig ned og forøger hines Tall, hvorom jeg tilforn har talt. Bonden kommer hver Dag til Torvs. Han behøver ikke mange Penge til at sætte i de Vahre, der udgiøre en Høker-Boed. Han kan begynde med lidt, og han vover langt fra ikke saa meget, som hans Kammerat, der bliver Mester. Kan jeg ikke sælge mine Vahre, siger han, saa kan jeg æde dem selv, jeg skal dog leve. Erfarenhed viser, at han har Ret. Saa længe at der ere fattige Folk i Byen og disse have Pant, saa mangler han vist ikke Levebrød. Han bliver riig uden Møye, og hans Kammerat sveder og arbeyder den hele Dag forgieves. Kommer en Haandværksmand til Torvs, saa finder han Bøndernes Vogne omringede af disse skadelige Insecter. Bonden seer mange Kiøbere, dette foraarsager, at han er dyr. Vil Haandværksmesteren have Fødevahre til sine Folk, saa maa han betale, og byder han med dem, saa tør disse pukke med deres Borgerskab, uagtet at mesteren har betalt 10 ja vel 20 Gange saa meget for at faae Rettighed til at gavne som disse for at skade Staten. Alle disse Ulykker flyde af Laugene. De trykke Begynderne,

43

afskrække Flittighed og fylde Staten med Lediggiengere.

Af alt dette kan man see, at de Patriotter, som hidindtil have, som I sige, raabt paa de forefaldende Udgifter ved Mesterstykker, ikke have raabt uden Aarfag. Sandt siger I endelig, endeel Udgifter med Trakreringer, samt Skikaner, skulde hemmes. Ja vist skulde de hemmes, Argus! men hverken I eller jeg skal, saa længe Laugene vedvarer, med vores Pen kunde hemme dem. Læs Forordningen af 3 Martii 1756, der bestemmer Udgifterne ved Drengenes Løskyndigelse og Svennenes Mesterstykker, saa skal I see, at disse Udgifter ere strængelig forbudne, og dog haandthæves og udøves de med Haardhed, ja! Øvrigheden har endog ved visse Laugs-Mesterstykker ladet et Par af Rettens Betientere være overværende for at opfylde Lovgiverens Hensigt, og dog har det ikke kundet hielpe. Hvad nytte gode Love i et Land, naar de ikke blive efterlevede? her kan man sige det, som I i Eders No. 11 siger om Herreds-Fogden, i Anledning af Forordningerne: Lig du der, til du skal efterleves. I siger videre: Mester-Aaret skulde afskaffes. Mesterstykket skulde upartisk bedømmes, og saa skulde der gives en vis Summa til Laugs-Cassen. Kunde en Svend ikke give det, da skulde han ikke antages i Lauget, fordi det var

44

ikke tient med en fattig Begyndere; og denne Laugs-Casse skulde være til Understyttelse for en fattig forulykket Mester. Mesteraaret er nu afstaffet ved de fleste Lauge, og jeg har viist, hvad der følger af Mesterstykkerne, det var da vel best, reent at afskaffe der med, allerhelst, da det ikke er et Beviis paa Konsterens Færdighed, men kuns en Vedtægt, der skiller mangen en dygtig Konstner ved de fornødne Hjelpemidler til i Fremtiden at gavne Staten med fin Konst. Hvad disse Casser angaaer, da, eftersom enhver Begyndere ikke kan taale at miste saa mange Penge, saa var det ikke andet, end at afstrække og trykke en Begyndere med slige Udgifter. Med er Ord: jeg holder for, at man, for at hielpe Konstnerne og at bringe vores Haandværkers Arbeyde til samme Priis og Godhed, som de udenlandske, maatte aldeles afskaffe alle Forhindringer, og da skulle man see, at de Danske Konsterne vare ligesaa opfindsomme, flittige og eftertænksomme, som de Franske, Hollænderne og Engelænderne. Ligesom Laugenes Vel og Statens bør kunde bestaae med hinanden, saa bør og enhvers Stands ved Laugene bestaae med de andres. Mesternes Monopolier maa ikke være Svennenes Velfært hinderlige, og Svennenes Privilegier bør hverken stade Mesternes ey heller Drengenes. En Svend kunde virkelig bedre være tient med den Ugeløn, som han nu har,

45

end med en større, naar Byrderne og Vanskelighederne, ved at blive sin egen, derved ogsaa skulde voxe. Overalt burde Duelighed og Fortienester belønnes og paaskiønnes. En Læredreng, som var bleven Svend, burde, naar han kunde ligesaa got arbeyde, som en anden, nyde samme Fortjeneste og ikke et P?? Mark mindre, som hidindtil har været brugeligt ved mange Professioner. Jeg troer da, at til Landets og Laugenes fælleds Velfærds Befordring, maatte man heller see Mesternes Tal forøget end formindsket, i Besynderlighed deres, som forfærdige vore Nødvendigheder, og deres, som forarbeyde vore egne Materialier. Ingen kan

nægte, at jo Folkemængden har tiltagen meget i Kiøbenhavn, ved de mange Manufacturers Oprettelse og andre Indretninger. Man kunde vel heraf vente, at de almindelige Haandværker, der forfærdige vore daglige Nødvendigheder, ogsaa skulde have tiltaget. General-Tabellen over Haandværkerne viser os, at der i Aaret

1727 og i Aaret 1770 vare Feldberedere 6. - 5.

Garvere 25. - 23.

Hattemagere 11. - 13.

Er det ikke en artig Regning, kunde der ikke leve flere af disse Haandværker her i Staden, skulde man vel deraf see, at der var kommen en større Folkemængde i Byen. Jeg har

46

just anført disse Professioner, fordi vi til dem have selv Materialier i Landet. Hvilket er vel bedst enten ar overlade Engelænderne og Hollænderne de raae Materialier eller selv forarbeyde dem. Hvad kan vel være Aarsag til disse Professioners ringe Antal? Vare der ingen Lauge, troer jeg de skulde komme bedre fort. Der skulde da vel findes nogle, som enten for Vinding eller af Patriotisme antog sig disse Professioner og søgte at giøre dem til en Green af Handelen. Man tør vel ikke tvivle om, at der siden 1727 ere komne flere Mennesker mere ind i Byen, end de 2 Hattemagere kan forfærdige Arbeyde til; men det er med dette som med de andre Haandværker, saa længe som saadan en Hat koster 3 Rdlr. her i Byen, som jeg kan faae i Hamborg for 2 Rdlr., saa skal de Danske Hattemagere kuns giøre faa nye Hatte, men maa lade sig nøye med at pudse de udenlandske. Jeg siger endnu engang: For at komme til at holde Priis med vore Naboer, maa man søge at opmuntre og ey at undertrykke Konstnerne. Skeer det ikke, saa skal vi stedse arbeyde imod Strømmen som hidindtil, og uagtet alle Forbudde skal vi ikke kunde hæmme Snighandelen med fremmed Arbeyde. Vore Konstnere og Haandværkere skal mangle Arbeyde, Staten Mennesker og følgelig ogsaa Riigdom.

47

Folkeformerelsen har saa stor en Indflydelse paa et Lands Lyksalighed, at alle Fyrster søge at ophielpe samme i sine Stater. For at naae dette Øyemærke maa man kun søge at give Menneskene Næringsveye og udrydde alle Forhindringer, som deri kan møde dem. Hr. Lytken, denne redelige Patriot, som skrev i saa vanskelig en Tid, anmærker, at Kostbarheden af Mesterstykker og nogle Haandværkers alt for mange Lære-Aar ere skadelige for Folkemængden. Jeg har talt om begge Dele, og ingen kan negte, at Hr. Lytken har jo talt Sandhed. I Argus, I siger, naar I vilde have Mesternes Antal formindsket, at Svennene skulde gifte sig. Herved mener I at erstatte den Mangel, som Folkemængden skulde lide ved denne Formindskelse. Men med Eders Tilladelse Argus! heri har I feylet. Svennene skulde gifte sig! Det at var ønske, at det var giørligt; men Erfarenhed viser det, som er tvertmod. En Haandværks-Svend ved de fleste sluttede Lauge kan ligesaa lidet gifte sig som en Jesuit. Vil denne gifte sig, da maa han gaae ud af sin Orden, og vil hiin indlade sig i Ægteskab da maa han træde ud af Lauget. Ey allene det, han maa underkaste sig Vanære og Foragt, vil han arbeyde i et Værkstæd, da maa han staae neden for den alleryngste, daglig taale Skikaner og være en Gienstand for enhvers bidende Skiemt. Dette kunde vel være

48

det samme for en Philosoph, men for en Haandværkskarl, der har et galt Begreb om Æren, er dette et sikkert Middel til at afværge Ægteskab. Desuden Argus, saa er det ikke nok, at Folk gifte sig, de maa, i Fald de skal være Staten til Nytte, have deres daglige Udkomme, saa de og deres Børn i det ringeste kan være befriede fra at betle. Jeg har viist: At forhøye Svennelønnen der er at giøre Arbeydet dyrere. Skulde en Svend erhverve mere, maatte det skee ved Flittighed ved enten at arbeyde i Stykkeviis eller og forenes med Mesteren om en vis Priis for et vist Slags Arbeyde. Denne Betalings Maade er indført i Holland og Engeland; der kan og en Svend gifte sig uden Vanære, ja han kan vente at ernære sig og sin Familie, i sær da hans Kone og Børn kan hielpe ham til at fortiene en Skilling med; thi i disse Lande lære og Fruentimmerne at arbeyde, saa at de kan fortiene Brødet, naar de ikke længere vil tiene. Saaledes er det ikke i Dannemark. Fruentimmernes (jeg taler om dem, som en Haandværkskarl kan vente sig til Kone) Beskæftigelse bestaaer i Almindelighed, foruden Huus-Gierning i at spinde en grov Traad paa en Rok og sye en slet Søm, og derved fortienes intet. Aarsagen er ikke, fordi disse Fruentimmere jo kunde lære og havde Lyst til at lære det; men fordi der er ingen, der agter det fornødent at lære dem det. Der har været Knipple- og

49

Strikke- Skoler i Waysenhuset, men de ere afskaffede. De indrentede Stiftelsen intet. Den er dog for at gavne Landet. 50 unge Pigebørn, som fra Ungdommen af bleve vandte til at arbeyde, kunde virkelig giøre Staten Tienefte, og jeg troer, at det havde været gavnligt at beholde dem. Naar saadant tilsidesættes i almindelige Opdragelses Huuse, hvorledes skal da de fattige Børn lære noget. Naar jeg læser i Friheds Magazinet, at vore Fabriqveurer maa lade deres Uld spinde i Tydskland, og jeg saa seer det store Antal af unge Fruentimmere, som tildeels sidde paa alle Gader og Hjørner eller og stryge skrigende omkring med en Brød-

eller Frugt-Kurv, saa undrer jeg mig ikke, at der ere saa mange Betlere, og at det er saa besværligt at komme i Hospitalet. Altsaa falder det en Haandværks-Svend besværligt at gifte sig. Byrden ligger paa ham allene, vil han blive ved sit Haandværk, saa maa han, for ikke at døe af Armod, give sig til at sulte. Han maa sælge sit Arbeyde under Haanden, og, ved det at han nøder Folk sine Vahrer paa, maa han give got Kiøb ja bedre Kiøb end de fremmede, han nødes derfor til at tage daarlige Materialier, deraf kommer Fuskeriet og ikke just af Konstnerens Uvidenhed. Med alt dette maa han dog være bange for Børn som for en Ulykke; thi træffer Oldermanden ham, da er et Fierdingaars Fordeel paa engang borte. Skul-

50

de vel disse Indretninger befordre Folkemængdens Tiltagelse. Naar jeg nu lægger de mange Udvandringer til, som aarligen skee her af Riget af unge og duelige Haandværkskarle; hvo kan da vel nægte, at Laugene i deres nærværende Forfatninger ere skadelige for Folkemængdens Tiltagelse.

Hvad Frimesterne angaaer, da kan I vel tænke, at jeg er ikke af Eders Mening. Jeg troer ikke, at det er Skade for Landet, at Kone og Børn arbeyder med. Er det Skade for Laugene, da er deres Vel gandske stridigt med Statens. I øvrigt, naar Laugene ophøre, ophøre af sig selv de af Eder saa kaldede borgerlige Frimestere. De Militaire derimod, om hvis Dygtighed I ikke, da I har saa mange Øyne, burde saa almindelig tvivle, thi ved alle Laugene her i Byen skal I baade finde dygtige Mestere og dygtige Svenne, som har staaet i Krigstieneste, skulde være Frimestere og ingen anden. Har saadan en af Uordentlighed given sig i den Stand, saa troer jeg, at han efter en 14 Aars Tieneste har forsonet denne Forseelse, og jeg troer ikke, at man des Aarsag skulde nægte ham den Belønning ar fortiene sit Brød med sine egne Hænder. Skulde han være løbet af Læren, eller reent ud at sige var han en Fusker, da burde han dog ey forbindes til først at giøre Svennestykke, thi det er, ligesom Mester-

51

stykket, blot en Vedtægt. Men han skulde have Frihed. Jeg har strax i Begyndelsen viist, at ved Laugenes Ophævelse skulde Fusker-Arbeyde blive uafsættelig. Var han da en Fusker, saa blev han nødt til at arbeyde hos en Mester eller og at giøre saadanne Snorepiberier, som nu Nyrnbergerne trække Penge fra os med. Jeg har stedse Statens Vel for Øynene og troer altsaa, at det er gavnligere, at lade en Soldat arbeyde end at give ham Pension.

Hvad blev nu Frugten af alt dette? Som mit Valsprog siger, gode Vahre, og let Kiøb. Lige saadanne Vahre, lige saadanne Priser, som de Fremmedes, vilde reent afskaffe udenlandsk Haandværks-Arbeydes Indførsel i Dannemark, ja, jeg tør sige, befordre nogle Sorters Udførsel. Rige Mænds Børn, som nu, for at vedligeholde den Anseelse, der er fornøden til at erholde Embeder, ødelægge deres Forældres Formue, og dog mangen Gang ey naae Maalet, skulde da blive forvandlede til oplyste Konstnere og gavne Staten ved deres Arbeydsomhed og deres Midler. De mange Arbeydere, som nu leve af Høkerie og Lediggang, skulde da ikke længere leve hen i Ørkesløshed. Ney der skulde blive Arbeyde, Mennesker, Velstand i Staden og Riigdomme i Staten. Umuelige Ting skulde blive muelige, og Landers Børn skulde kunde blive i Landet og ernære sig redelig.

52

Ved at forandre gamle Indretninger, ved Flid og ved Vindskibelighed har jeg tiforn seet umuelige Ting at blive mulige i mit Fædreneland. Vi have i lang Tid havt Eyendomme i Amerika, men vi have saa got som ingen Nytte havt af dem, førend Monopolierne bleve afskaffede, og Frihed blev indført. Vi have i lang Tid forstaaet den Konst at rafinere det raa Sukker, men det har dog været en Umuelighed at forhindre Sukkers Indførsel og holde Priis med Lybekkerne og Hamborgerne, indtil Hr. Baron Schimmelman giorde det mueligt. Efter Argi Meening skulde denne Nedsættelse i Prisen eller Undersælgning reent have ødelagt Rafinadeurerne. Erfarenhed viser det, som er tvertimod. Den lette Priis blev strax almindelig, og deres Antal har siden den Tid ikke formindsket men formeret sig. Siden 1738 har der været et Addresse-Contoir i Kiøbenhavn; men det var umueligt, at dette Anlæg kunde komme fort her, som i andre store Stæder, indtil det 1758 blev mueligt, da det nemlig kom i en Mands Hænder, som Hr. Agent Holkes, der havde Bestandighed til at overvinde de Vanskeligheder, der møde alle Begyndelser, Vittighed til at opfinde, Indsigt og Forstand til at udvide, forandre og fuldføre den Plan, der ey allene har giort dette Anlæg saa nyttig for Staden og Landet, men endog skaffet mange

53

Mennesker nye Næringsveje. Førend Baron Holbergs Tid blev det holdet for Urlighed at lære Videnskaberne i sit eget Sprog; denne Philosoph begyndte ar giøre det mueligt; andre efter ham har giort det mere mueligt; og vores vise Monark vil vil ved den dyrebare Tilladelse af Skrivefrihed giøre det aldeles mueligt. Jeg kunde fremføre flere Umueligheder baade i Videnskaberne, Handelen og Konsterne, der ved Indretningers Forandring, ved Flid og Vindskibelighed ere blevne til Mueligheder; men det anførte maa være nok til deraf at slutte, at ved Laugenes Ophævelse skulde mange umuelige Ting blive muelige. Det skulde da blive

mueligt, at vi selv kunde giøre Kufferter og Flaske-Foder, selv smede vore Søm og Heste Skoe, selv indbinde alle vore Bøger, og meget meere, hvilket Hr. Lytken viser os at blive indført fra fremmede Stæder, og som hidindtil har været umueligt for os at forfærdige; ja! jeg troer, at det skulde blive mueligt ved Laugenes Ophævelse aldeles at udrydde den Uvirksomhed og Træghed, som man ikke ugrundet beskylder Haandværkerne i de smaae Kiøbstæder for. Er det ikke beklageligt, at Magistraten i samme maa ved Bekiendtgiørelse i Aviserne lokke de fornødne Haandværker til sig, da det dog vrimler i Hovedstaden af Lediggængere, som kan arbeyde, og at de Indfødte hellere vil reyse bort for

54

mangen Gang at tiene under de fremmede Fyrsters Fahner, end at blive i Roe i Landet, og gavne Staten med deres Flid. Laugene ere Skyld deri og intet andet. De smaa Stæder har ingen Forbindelse med Laugene i Hovedstaden. Enhver Haandværkskarl anseer dem med Foragt; reyste han derhen som Svend, maatte han give Straf; vilde han blive sin egen, var han uzünftig. Der reyse altsaa ingen derhen, uden de, som ikke kan komme fort i Hovedstaden. Dette er ikke nok, Udlærlingerne af de smaa Stæder forhindres ved Laugenes nærværende Indretning at forbedre sig i deres Profession. Hiemme kan de af Mangel paa Leylighed ikke lære mere, dette kunde skee i Hovedstaden. Men her skal de først staae i Forbundt. Tænk engang ved mange Haandværker i 2 eller 3 Aar. De skal da arbeyde foruden Løn og udsættes paa nye for Hug og Skieldsord. Dette er meget tungt; de blive derfor hiemme og øve deres Haandværk saaledes, som deres Mester har lært dem dette. Efter denne Forklaring har man vel ikke Aarsag at undre sig over, at disse Stæder mangle godt Arbeyde, Mennesker og Velstand. Bort med disse Fordomme, afskaf Laugene, og Haandværkerne i de smaa Stæder skal snart ligne dem i Hovedstaden.

Førend jeg slutter, maa jeg sige, af naar Laugene bleve ophævede, skulde Konstnere og

55

Haandværker ikke aldeles overlades til sig selv. En vis Orden maatte iagttages. Vi kunde ellers snart falde fra en Yderlighed til en anden. Jeg mener, at mange unge og uerfarne Svenne vilde strax forlade Værkstæderne og sætte sig selv ned. Det skulde ikke tillades i Begyndelsen. Man maatte bestemme dem en vis Tid enten af 5 eller 7 Aars Svennestand, efter Professionernes Beskaffenhed. Og saasom den Forbindelse, vi nu have med Haandværkerne i Tydskland, da ophørede, saa maatte en Indfødt her ligesom i Engeland have et Fortrin for en Fremmed, denne burde vige Værkstedet for ham. Der kunde vel og være er vist Laug her i Staden, som formedelst Mesternes store Antals Skyld ikke kunde taale denne Indretning. Disse burde da tages paa en anden Maade, de burde hielpes ved at faae mere Arbeyde, hvilket burde skee ey allene ved Forbudde men og ved skarpe Straffe for det fremmede Arbeydes Indførsel, der var dem hinderlig i deres lovlige Næring. Naar dette blev iværksat, saa kunde ingen fortryde paa Laugenes Ophævelse og saa kunde enhver Mester, NB. naar han passer sit Haandværk blive i Næring og Brug.

For at faae oplyste Konstnere, synes jeg, at man maatte forandre den hidtil værende Opdragelses Form, jeg troer at lære Forkaringen 7 Gange uden ad, skrive zirlige Bogstaver og regne alle

56

de Regnebøger, der ere udkomne, er langt fra ikke tilstrækkeligt. En Real-Skole i Dannemark kunde vel være til stor Nytte: Berlin har længe havt og nu seer jeg, at der er og en i Stokholm. Kunde der ikke være Plads for saadan en Skole paa Charlottenborg Slot, dette Dronning-Sæde, hvoraf en Deel er indrømmet de frie Konster til Bolig? jeg troer det. Og hvis der ingen anden Plads var, saa kunde det Selskab, fra hvilket vi ikke i rum Tid have seet en Linie, laane den de Sahle, der ikke rumme andet end nogle støvede Værker og Oldsager. Men Plads er ey allene nok der skulde være Lærere og disse burde have Løn. Staten har Udgifter nok at bestride, den taaler ingen nye Byrder. Velan Klokkernes Gravernes samt Bedemændenes Indkomster har tilforn for nogle, som kalde sig Patrioter, været en Gienstand. Er det saa, at de have for meget, kunde de da ikke, efter deres Indkomsters Beskaffenhed, give enhver noget aarligt til denne Skole og dens Læreres Underholdning. De fortiene virkelig deres Penge let, og denne Stiftelse kunde gavne dem, deres Børn og Børnebørn. Men holdt, det er et forvoven Forslag af en Haandværksmand. Maaskee man skulde give mig den Bebreydelse, som fordum Apelles Skomageren: Bliv ved din Læst. Nok sagt, om der ey er sagt for meget, har jeg feylet, da er det skeet i en redelig Hensigt.